

Úvod

Libor Jelen

Politická geografie je subdisciplína geografie zabývající se tím, jak politické procesy ovlivňují geografický prostor, a jak naopak prostředí může ovlivňovat politiku (Gregory et al 2009). Tato definice poněkud zamlžuje obrovskou šíři témat, které jako předmět zájmu politická geografie řeší, i její interdisciplinární překryv jak v rámci geografických disciplín, tak příbuzných společensko-vědních oborů. Kupříkladu konflikt na Donbase mění politickou mapu i společenskou strukturu na východě Ukrajiny a představuje tak typický předmět zájmu politické geografie. Má však také přesah do studií mezinárodních vztahů, politologie, sociologie, historie i ekonomie. Pro jeho pochopení je dále potřeba znát širší kontext témat týkající se geopolitiky, nacionalismu, demografie, politické správy, lidských práv či socioekonomického vývoje.

Z toho vyplývá, že při studiu politických jevů a procesů není možné k tématům přistupovat odděleně, ale pro jejich porozumění je důležité kontextuální vnímání společenského dění. V tomto aspektu pak vyniká vysoká společenská relevance politické geografie, která by se měla odrazit v procesu vzdělávání. Cílem oboru by nemělo být nic menšího než rozvoj kritického myšlení studentů, formování jejich vlastních postojů a identit, celkově pak podpora větší politické uvědomělosti, zapojení do diskuze i aktivní účasti na společenském dění a převzetí odpovědnosti za sebe i okolí. Na učitele geografie jsou tím pádem kladeny obrovské nároky ohledně toho „být v obraze“ a mít schopnost propojovat různorodé aspekty společensko-politického vývoje. Zároveň je zřejmé, že didaktické materiály k takto náročnému úkolu jsou nedostatečné a odborná a akademická sféra dlouhodobě dluží učitelům kvalitnější podporu. Toho jsme si byli při koncipování tohoto projektu vědomi a pokusili jsme se alespoň na omezeném prostoru vytvořit několik metodických pomůcek k výuce.

Při výběru témat jsme využili široký záběr předmětu zájmu politické geografie, ale zároveň se snažili o dodržení jejich kontextuální propojenosti, abychom poskytli ucelenější výukový základ. Pořadí jednotlivých témat je nicméně spíše náhodné a lze je využít separátně, na což jsou i koncipována. Bylo by nicméně zajímavé a určitě podnětné pokusit se je využít jako společnou nit pro interpretaci konkrétní politické události či jevu. Pokud se odrazíme od již zmíněného konfliktu na Donbase, tak je zajímavý mimo jiné jako důsledek **geopolitiky**, která je zde vnímána jako aktivita států či přímo velmocí vedoucí ke změně mocenského uspořádání na globální či regionální úrovni. Tento konflikt se přitom odehrává v geopolitickém prostoru a kontextu procesu **evropské integrace**. Dá se dokonce říct, že vznikl jak důsledek sporu ukrajinské společnosti o geopolitickou orientaci jejich země, když značná část se vyslovila pro určitou míru integrace v rámci asociační smlouvy s EU. Ta mimochodem vznikla jako projekt, který má skrze integrovanost členských zemí a jejich vzájemnou kohezi zajistit mír a ekonomickou stabilitu a Ukrajina na ní již mnoho let participuje v projektu Východního partnerství. **Integrační procesy** jsou přirozeným jevem současného globalizovaného světa a vzájemná propojenost a závislost států neleží jen na úrovni regionálních seskupení. Je také dána budováním vztahů s různorodými ekonomickými a politickými aktéry, kam patří také humanitární a rozvojová pomoc. To se mimochodem týká také Ukrajiny, která je vzhledem k její složité politické situaci odkázána na podporu a spolupráci s Evropou, včetně Česka. Asi nejmarkantněji je tento vztah vidět na poli **migrace**. Ukrajinci patří k nejpočetnější imigrantské skupině u nás, zároveň ukrajinská emigrantská diaspora v EU je významným přispěvatelem do ukrajinské ekonomiky skrze remittance, což je jev typický

pro většinu východní a jihovýchodní Evropy. Pohyb remitencí a obecně kapitálu jsou důležitou příčinou a zároveň důsledkem **nerovnoměrného ekonomického a sociálního rozvoje** společnosti. Ukrajina leží podobně jako většina celého regionu na periferii Evropy, což se vyznačuje na jednu stranu přísunem investic do využití levné pracovní síly, na stranu druhou v dlouhodobém horizontu odlivem kapitálu do zemí se sídly nadnárodních firem. Tato disparita se však projevuje také na úrovni států a vede k regionálním nerovnostem. O úspěšném a stabilním vývoji zemí však také rozhodují sami občané aktivní participací na **politickém rozhodování**. Účast ve volbách, iniciace referend v záležitostech místního rozvoje či mobilizace občanů v **ochraně lidských práv** jsou typickými projevy svobodných demokratických režimů. Ukrajina má přitom s tímto velmi bohaté zkušenosti, vždyť za posledních dvacet let zde proběhly dvě revoluce, kdy si občané za dramatických okolností vynutili změnu politického režimu. V důsledku té poslední, Euromajdanu, pak vypukl **ozbrojený konflikt** mezi vládou a separatisty na Donbase, který se záhy změnil v mezistátní konflikt mezi Ukrajinou a Ruskem.

Vybraná témata dokládají a potvrzují nejen obrovskou šíři předmětu zájmu politické geografie, ale také její komplexnost, interdisciplinaritu a společenskou relevanci. Věříme, že námi vytvořené výukové materiály přinesou učitelům i studentům užitečný podklad pro výuku a pomohou posílit pozici politické geografie nejen v geografickém vzdělávání.

Seznam literatury

GREGORY, D., JOHNSTON, R., PRATT, G., WATTS, M. J., WHATMORE, S. (2009): The Dictionary of Human Geography. Wiley-Blackwell, Chichester.